

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

A PÁRTTITKÁR ÉS A ZÁSZLÓK

Amikor vége lett a csonkára sikeredett moszkvai olimpiának, a szovjet társadalom még viszonylagos nyugalmat mutatott, legfeljebb a beláthatatlan mélyben kezdhettek mozgolódni az indulatok. Megjelent a kokakóla és a fanta, sokan azt képzelték, érkezik utánuk a többi luxus is. Igaz, a hozzátartozók még könnyeket hullattak az Afganisztánból hazaküldött fémkoporsókra, de a társadalom többsége elkönnyvelte a hősök igaz ügyért történt halálát. Jöttek az állami ünnepek, s a Vörös téri nagy erődemonstrációk igazoltak minden veszteséget, a vezetés elhitette az országgal, hogy az erő és az egyetértés sokáig egyben tarthatja még a rendszert.

Voltak azonban vidékek, ahol a lakosok emlékeztek ennél jobb időkre is. Ekkortájt, valahol a Bereg-vidéken, a legjelentősebb őszi ünnep közeledtével történt egy említésre alig méltó apróság, amit csak egy megrögzött megfigyelő tartott fontosnak megjegyezni.

A kolhozgazdaság párttitkára készültségben, kerékpárt tolva vonult a falu főutcáján. A házak homlokzatán járatta szemét az utca mindkét oldalán. Az örömteli készülődés, az általános derűtség nyomait kereste, pontosabban, hogy ki vannak-e már akasztva a szovjet, vagy az akkor még piros-kék színű ukrán zászlók. Ahol már volt mit fűjnia a szélnek, azt úgy értékelte, mint a házlakók homlokzatokra kiültetett mosolyát. Ahol nem lobogott a színes szatén, ott figyelmeztette a ház népét a közelgő ünnepre. Tudta azt mindenki, hogy ez az ünnep megérkezik akkor is, ha senki sem várja, s a felszólításra látható közönnyel, beletörődéssel bólogtattak. Az úton idősebb asszonyféle jött, terelgette hazafelé a csordából kivált tehenét. Már épp be akart fordulni a nyitott kisajtón, amikor a párttitkár megszólította: – Borbély néni, a maguk házán sem látom még a zászlót, de holnapra, ha ismét erre jövök, látni akarom! – Jaj, Istenem, hát már megint ki kell akasztani? Olyan hóka az már, meg tán el is van szakadva, hogy azt nem érdemes kitenni. – Akkor vegyen egy újat! – Újat? Hát nincs nekem arra pénzem, titkár elvtárs, meg azt se tudom, hol kell keresni. – Nem kell magának utána járni se, adok én máris – vigasztalta az idős, mogorva asszonyt, s a biciklisaroglyára rögzített csomagból kiemelte, s már nyújtotta felé az összehajtogatott, kilencvenszer százötven centiméteres ukrán zászlót. – Négy rubel – mondta érthetően és

megfellebbezhetetlenül. – Jaj, Istenem, hát honnan adjak én most magának ezért négy rubelt? Nincs nekem erre való pénzem, az én kis nyugdíjamból ilyesmire nem telik. – Nem telik? Hát az meg mi ott a markában, amit szorongat? Na, adja csak ide! Az asszony homlokára kiült a verejték, de szorosra zárt tenyere a felszólításra megnyílt, s abban valóban ott szorongott egy ötrubeles. A párttitkár arca felderült, s egy határozott mozdulattal elvette az átizzadt papírpénzt. – Várjon, ebből egy még visszajár – szólt kegyesen, s nadrágzsebéből gyűrött egyrubelest nyújtott át az asszonynak. No, erre a sovány vigaszra szegény Rózsi csak sóhajtani tudott. – Hát, csak pénz azért ez is – szakadt ki belőle –, négy félbarna kenyér ára – motyogta, s megverten, kifosztottan fordult be udvarukra a Bimbó után.

A lebukó nap körül az égalj még szokása szerint sárgás-vörösben égett, de a Nagymuzsaly, Beregszász felől gyülekező felhők már szürkéből sötétkékbe sűrűsödtek, színük egyre inkább a szovjet-ukrán zászló kisebbik felére kezdett hasonlítani.

Alig telt el pár esztendő, s ennek a bizonyos párttitkárnak – talán a közelgő rendszerváltozás lehetett az oka – ismét, de ez alkalommal valóban meggyúlt a baja a zászlókkal. Őszi ködöktől lett csipős a levegő megint, és újra nagyon közel volt már az a bizonyos ünnep. Visszagondolva bárki megmondhatja, az államhatárok átjárhatóságának kimondottan jót tett ez az időszak. Felvirágozott a szervezett csempészet, de emellett egyre többet utazhattunk mi, kisemberek, és gyakrabban jöhettek hozzánk budapesti barátaink is. Ez alkalommal is vendégeink voltak, s a vacsora utáni borozgatáshoz csatlakozott hozzánk a faluban élő fiatal íróbarátom. Folyt a beszéd, szokás szerint erről meg amarról, majd amikor elegünk lett mindemből, éjfél előtt nem sokkal felálltunk az asztaltól és kikísértük a fiatal íróbarátot. Kellemes volt a levegő, ezért a kapunál kissé tovább, a Borzsa-hídon át is vele tartottunk, majd jó éjt kívánva neki, megtértünk házunk biztonságába. Reggel sikerült magunkat elég korán összekapnunk, aztán kocsiba ültünk, hogy elvigyem barátaimat Nagyszőlősre. Ott újabb ismerős várta őket, hogy még aznap együtt induljanak tovább Huszt, Visk és Técső felé. Én onnan visszafordultam, mert az erjesztőkádban a bedarált szőlő jó pár napja beszélgetett, mert nagyon kívánta már a prést.

Bőven elmúlt már az ebéidő, amikor befordultam házunk elé, de a lassításkor már láttam, hogy a faluban furcsa, rendkívüli dolog történhetett. A községháza előtt – a felirataiból döbbsentem rá – egy nyomrögzítő furgon állt, körülötte néhány zsarú és pár civil. Zavartan néztem körül, s megszólí-

tottam az egyik kapuban báméskodó szomszédot. – Mi történt, Endre, tán megöltek valakit? – Á, dehog. Nem látod? – s kezével a villanyoszlopok, majd a községháza homlokzata felé intett – az éjszaka valaki leégette a zászlókat. – Milyen zászlókat? – kaptam fel a fejem. – Mindet, ami csak ki volt rakva. A kolhoziroda meg a tanács előtt. Ott szemben az ukrán szinte teljesen elégett, a szovjetet pedig meg is hasogatták, s feldobták a gesztenyefára. Ott lóg még mostan is, aztán a villanyoszlopok oldalán azt a sok kis mindenféle színes zászlót megint csak meggyújtogatták. Már reggel nyolctól itt vannak a milicék, járják a falut, megállítják a járókelőket, kérdezősködnek.

Erre aztán nem számítottam. Nem tudtam se köpni, se nyelni. Bevillantak agyamba az esti beszélgetés egyes foszlányai, valamint két pesti barátom, akik annak idején ellenzékiességük miatt kényszerültek elhagyni szülőföldjüket. Kevéssel később részletezni kezdte valaki, hogy korán reggel, amikor a párttitkár Beregszászba indult az ünnep előtti eligazításra, mindjárt az előző nap kirakott ünnepi dekorációra szeretett volna büszke pillantást vetni. De valami nagyon nem akart stimmelni, s a látvány egyenesen lesújtotta. Kiszállt az autóból, végigment a főutcán, pár járókelőt megkérdezett, hogy láttak-e, hallottak-e az éjszaka valamit? De senki nem tudott az egészlől semmit. Visszaült hát a kocsiba és ment tovább eredeti célja felé, de nem az első titkár által összehívott eligazításra, hanem – ő tudja csak, hová –, hogy személyesen jelentse a szörnyűséges, rendkívüli eseményt.

Házunk ablakából éppen a községházára látni, a függöny mögül figyelem a további fejleményeket. Látom, ahogyan az óvoda éjjeli órét felkísérik a lépcsőn. Róla mindenki tudja, hogy nemigen szokta átvirrasztani az éjszakát. Ha azonban munkakezdés előtt kevés bort ivott, éjszaka csak felébredt, és kóborolni indult a faluban. Bizonyára ez is munkaköri kötelessége. Nem csoda hát, ha őt is kihallgatják. Fél óra múlva azonban elengedik, de megcsörren mindjárt a telefonunk. A vonal végén a párttitkár szólal meg: – Laci, ha ráér, jöjjön át hozzám az irodába. Van itt valaki, aki beszélni szeretne magával. – Máris megyek – válaszolom, s nem kérdezek semmit. Az irodában a párttitkár íróasztalánál egy civil és egy egyenruhás alak ül, az íróasztal gazdája pedig az ügyfelek számára elkészített széken. – Üljön le, Fábían elvtárs – szólal meg a civil tökéletes magyarsággal, s már be is kapcsolta a keze alatt lévő kis Sony diktafont. – Maga engem nem ismer, de mi magát elég jól. Tudjuk, hogy több mint húsz éve tanít a helyi középiskolában, ismeri az egész falut, meg persze, a tanulóifjúságot. Bizonyára értesült már arról, ami itt az éjszaka történt. Meg szeretnénk kérdezni, hol töltötte az

éjszakát. – Otthon, a családommal – feleltem tömören és nyugalommal. A kérdező jó tíz másodpercig nézett a szemembe, én pedig vissza. – Rendben van, elfogadjuk. Azt meg tudná nekünk mondani, hogy az ismerősei, vagy akár a tanítványai közül ki lenne képes a szovjet állam ilyen durva megcsúfolására? – Nem tudnék megnevezni senkit, aki ilyesmire képes lenne. Ez valóban felháborító – válaszolom szinte azonnal, majd folytatom. – Nem lehetett épeszű, aki ezt tette, mert ha igen, tudhatta volna, hogy rettenetes bajba taszítja a falu népét. Lehet, hogy csak egy öngyújtóval szórakozott, de valójában magával a kiismerhetetlen tüzzel játszott. – Öngyújtót mondott? – vágott szavamba a nyomozó tiszt. – Honnan tudja ezt, Fábíán elvtárs? – Nem tudok semmit, csak sejtem, hogy így történhetett. – Rendben, Fábíán elvtárs – felelte, s nézett ismét a szemembe hosszasan, mintha csak a legcsekélyebb zavar jeleit kereste volna benne. – Most elmehet, de ha szükségünk lesz önre, ismét keressük.

A nyomozás másnap, a november 7-ikei ünnepen sem szünetelt. Járták egyfolytában a falut, szaglászta mindenütt, de az iskolában különösképpen. A kollégák után a tanulók következtek, s egyikük elárulta, hogy felőlem is kérdezték. Nevezetesen arról, hogy nem próbáltam-e őket – bármikor – hasonló államellenes akciókra buzdítani. Bizonyítékot azonban nem, de még csak alaposabb gyanúra utaló értesülést sem tudtak szerezni. A falu hallgatott. Úgy két hét elteltével a járási lapban megjelent a főügyésznek egy tájékoztatója, amelyben összefoglalta a felderítetlen ügy okait és tanulságait. A cikkben elmondta, hogy a múlt rendszer árnyéka még mindig kísért, de külön kitért a pedagógustársadalom ideológiai képzésének és politikai éberségének hiányosságaira, majd bírálattal illette a magyar nemzetiségű lakosságnak a szovjet államrend bírálóival szemben tanúsított közömbös magatartását. Én ezt a zászlóvetés ügyét másként magyaráztam volna. Az embereknek 1989-ben nagyon elegendő volt már a Nagy Októberi Szocialista Forradalomból, s valakinek azon az éjszakán – nem sejthető, honnan kapott megerősítést – betelhetett a pohár. Egy magányos, elszánt örült tehetett csak ilyet. Mert ha a legcsekélyebb szervezkedés lett volna mögötte, előbb-utóbb kipukkadt volna valahol.

De ezzel még nincs vége. Néhány hete az egyik tizenhét éves fiú unokám a dolgozószobámban kezébe vett egy közepes méretű, aranyrojtos, dupla selyemből készült asztali zászlót. – Nagyapa, ezt nekem adod? – kérdezte szemében azzal az őszinte csillogással, amelyre nem szoktunk nemet mondani. Nehéz szívvel ugyan, de most ezt kellett tennem mégis. – Nem

adhatom neked, Balázskám, mert én azt Wittner Máriától kaptam. Az unokámat meglepte a válasz, kérdőn nézett rám. – Úgy látom, nem tudod, ki az a Wittner Mária. Így van? A gyerek bólintott. – Most csak annyit mondok, hogy az a nő az 1956-os magyar szabadságharc ma is nagy tiszteletben álló hőse. De tudod mit? Kezed ügyében van egyfolytában az okosod, nézz utána, nem fogod megbánni, aztán meg neked ez kis feladat, semmiség. A fiú bólintott, s mielőtt visszatette volna a zászlót a helyére, felfedezte, hogy a karcsú kis üvegajtós szekrényke tetején, amelyben plakettjeimet, egyéb elismeréseimet tartom, van egy összehajtogatott, nagyobb méretű nemzeti színű lobogó is. – Az viszont a tied lehet – szóltam vigasztalólag. A gyerek kézbe vette, kibontotta, nézte egy darabig, majd vállára terítette, ahogy jeles sportolóink szokták győzelmeik alkalmával. – Arra viszont megkérlek – fordultam hozzá –, hogy közterületen, ahol sokan látnák – sem Váriban, sem Beregszászban –, ne tedd ezt. Jól tudod, hogy Kárpátalján nem csak mi, magyarok élünk. Sokkal többen vannak, akiknek a sárga-kék lobogó a mindenük. Ők nem örülnének neki. Ebben a háborús helyzetben nem kell fölöslegesen provokálni az ukránokat, mert komoly baj keletkezhet belőle. Én örömmel adom. Vidd haza, ha igazán kedves neked, és őrizd, ameddig csak teheted. Talán eljön majd az alkalom, amikor kibonthatod.